

АДАПТАЦІЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

ADAPTATION OF CREDIT POLICY OF COMMERCIAL BANKS TO MARTIAL LAW CONDITIONS

Дамчук А.Ю., студентка IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Остапенко Ю.І., д.ю.н., доцентка,
асистентка кафедри господарського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена вивченню ролі комерційні банки в умовах воєнного стану. Доведено, що вони як основні інструменти економічного розвитку зіткнулися з безпрецедентними викликами: змінами у макроекономічному середовищі, поведінці як клієнтів, так і бізнесу; збільшенням ризиків для банків і позичальників, невизначеністю, що вимагає від банків кардинальної переоцінки своїх стратегій та операційної діяльності. Констатовано, що військові дії і перехід економіки до воєнного стану змінюють бізнес-моделі, фінансові потреби населення й підприємств. Доведено, що ускладнення економічної ситуації, зниження платоспроможності населення, а також зміни в регуляторному середовищі вимагають від банків розробки нових підходів до оцінки ризиків і фінансування. У такій ситуації актуальності набуває адаптація кредитної політики комерційних банків до воєнного стану задля віднайдення відповіді на численні виклики, з якими стикається банківський сектор у кризові періоди. Вказане підтверджує, що адаптація кредитної політики стає критично важливою для підтримки стабільності банківської системи, а також для забезпечення доступу до фінансування бізнесу та населення в умовах, коли традиційні механізми можуть виявитися недостатніми.

Наголошено, що комерційні банки повинні гнучко й майже миттєво реагувати на реалії, коригуючи свої стратегії кредитування й обслуговування клієнтів.

Таким чином, адаптація кредитної політики в умовах воєнного стану є не лише питанням виживання банків, а й важливим елементом соціально-економічного відновлення країни. Війна створює безпрецедентні виклики для банківської системи. Зниження платоспроможності клієнтів, збільшення ризиків неплатежів, обмеження операційної діяльності – все це ставить під загрозу стабільність банків. Адаптація кредитної політики допомагає банкам зберегти ліквідність та мінімізувати збитки. Кредитування населення та бізнесу є важливим інструментом соціальної підтримки в умовах війни. Надання кредитів на відновлення житла, бізнесу, забезпечення ліквідності дозволяє людям і компаніям швидше відновитися після руйнувань та адаптуватися до нових умов.

Ключові слова: кредитна політика, комерційні банки, фінансовий сектор, воєнний стан, ризики, економічне середовище, фінансування, банківська система, фінансування.

The article is devoted to the study of the role of commercial banks in the conditions of martial law. It has been proven that they, as the main tools of economic development, faced unprecedented challenges: changes in the macroeconomic environment, the behavior of both customers and businesses; an increase in risks for banks and borrowers, uncertainty, which requires banks to radically reassess their strategies and operational activities. It was established that military actions and the transition of the economy to a state of war change business models, financial needs of the population and enterprises. It has been proven that the complication of the economic situation, the decrease in the solvency of the population, as well as changes in the regulatory environment require banks to develop new approaches to risk assessment and financing. In such a situation, the adaptation of the credit policy of commercial banks to the state of war becomes relevant in order to find an answer to the numerous challenges that the banking sector faces in times of crisis. This confirms that the adaptation of the credit policy becomes critically important for maintaining the stability of the banking system, as well as to ensure access to business and population financing in conditions where traditional mechanisms may prove insufficient. It was emphasized that commercial banks should react flexibly and almost instantly to realities, adjusting their lending and customer service strategies.

Thus, the adaptation of credit policy in the conditions of martial law is not only a question of the survival of banks, but also an important element of the socio-economic recovery of the country. The war creates unprecedented challenges for the banking system. A decrease in the solvency of customers, an increase in the risk of non-payment, restrictions on operational activity – all this endangers the stability of banks. Credit policy adaptation helps banks maintain liquidity and minimize losses. Lending to the population and business is an important tool of social support in wartime conditions. Providing loans for housing and business reconstruction, ensuring liquidity allows people and companies to recover faster after destruction and adapt to new conditions.

Key words: credit policy, commercial banks, financial sector, martial law, risks, economic environment, financing, banking system, financing.

Постановка проблеми. Війна в Україні внесла суттєві корективи в усі сфери життя, зокрема, у фінансовий сектор. Комерційні банки як основні інструменти економічного розвитку зіткнулися з безпрецедентними викликами: змінами у макроекономічному середовищі, поведінці як клієнтів, так і бізнесу; збільшенням ризиків для банків і позичальників, невизначеністю, що вимагає від банків кардинальної переоцінки своїх стратегій та операційної діяльності. Крім того, військові дії і перехід економіки до воєнного стану змінюють бізнес-моделі, фінансові потреби населення й підприємств. Отже, ускладнення економічної ситуації, зниження платоспроможності населення, а також зміни в регуляторному середовищі вимагають від банків розробки нових підходів до оцінки ризиків і фінансування. У такій ситуації актуальності набуває адаптація кредитної політики

комерційних банків до воєнного стану задля віднайдення відповіді на численні виклики, з якими стикається банківський сектор у кризові періоди. Вказане підтверджує, що адаптація кредитної політики стає критично важливою для підтримки стабільності банківської системи, а також для забезпечення доступу до фінансування бізнесу та населення в умовах, коли традиційні механізми можуть виявитися недостатніми.

Отже, комерційні банки повинні гнучко й майже миттєво реагувати на реалії, коригуючи свої стратегії кредитування й обслуговування клієнтів.

Важливим аспектом є також соціальна відповідальність банків у цей складний період. Вони мають не лише зберігати свою фінансову стійкість, а й активно підтримувати економіку, надаючи кредити для відновлення і розвитку регіонів, постраждалих від військових дій.

Таким чином, адаптація кредитної політики в умовах воєнного стану є не лише питанням виживання банків, а й важливим елементом соціально-економічного відновлення країни.

Мета статті полягає в дослідженні процесу адаптації кредитної політики комерційних банків до умов воєнного стану, зокрема, в аналізі змін в економічному середовищі, визначенні основних ризиків кредитування, оцінці потреб клієнтів у фінансуванні, розробці рекомендацій щодо оптимізації кредитних продуктів й вивченні ролі банків у відновленні регіонів, постраждалих від військових дій, з метою забезпечення фінансової стабільності та підтримки економіки.

Результати досліджень. Приступаючи до висвітлення питання, передусім необхідно з'ясувати, що таке кредитна політика комерційних банків. На переконання С. М. Подік, кредитна політика комерційних банків – це сукупність принципів, правил та процедур, які визначають напрямки, умови та обсяги кредитування, що здійснюються банком. Іншими словами, це стратегія банку щодо надання кредитів, яка враховує як внутрішні фактори (цілі банку, наявні ресурси, ризики), так і зовнішні (економічна ситуація, регуляторні вимоги, поведінка клієнтів) [1]. Крім того, вона охоплює широкий спектр аспектів, включаючи критерії оцінки позичальників, умови кредитування, стратегії управління ризиками, різноманітність кредитних продуктів і механізми моніторингу. Наведене є зайвим підтвердженням особливої актуальності дослідження кредитної політики комерційних банків в умовах воєнного стану набуває, оскільки вимагає.

Як уже вказано вище, за сучасної економічної ситуації, що характеризується високою невизначеністю й динамічністю змін, ефективна кредитна політика стає важливим інструментом для забезпечення фінансової стабільності й конкурентоспроможності банків, а отже, вона потребує адаптації до нових викликів і ризиків, що виникають внаслідок кризових ситуацій.

Виходячи з цього, спробуємо детально розглянути основні складові кредитної політики, їх вплив на фінансову діяльність банків, а також виявити можливості для оптимізації кредитних процесів в умовах нестабільності й невизначеності.

Важливість кредитної політики полягає у її здатності забезпечувати фінансову стабільність комерційного банку, ефективно управляти ризиками й задовольняти потреби клієнтів у фінансуванні. Правильно вироблена й продувана кредитна політика дозволяє банкам оцінювати кредитоспроможність позичальників, встановлювати конкурентоспроможні умови кредитування та створювати різноманітні кредитні продукти, що відповідають потребам ринку. Крім того, вона сприяє зниженню рівня неповернення кредитів, що, у свою чергу, підтримує ліквідність банку та його репутацію. У сучасних умовах, коли економіка стикається з численними викликами, адаптивна й ефективна кредитна політика стає запорукою успішного функціонування банківської системи, сприяючи економічному зростанню й розвитку.

Із початком повномасштабної війни, як вже йшлося, банки стикаються з рядом викликів, що ставлять під загрозу їхню діяльність та фінансову стабільність, зокрема, у контексті кредитної політики комерційних банків. Зростання кредитних ризиків, викликане падінням платоспроможності позичальників, нестабільність економічного середовища й зміни в потребах клієнтів вимагають термінового перегляду існуючих кредитних умов. Банки змушені адаптувати свої стратегії, щоб знизити ризики неповернення кредитів, розробити нові фінансові продукти та посилити контроль над кредитним портфелем. Це створює додатковий тиск на фінансові результати банків і вимагає гнучкості в підходах до управління кредитними операціями.

Також за воєнного стану ступінь ризику й умови повернення кредитів зазнають значних трансформацій. Так, втрата доходів значної частини населення й бізнесу, руйнування інфраструктури призводять до зростання кількості проблемних кредитів. Банки змушені переглядати свої кредитні портфелі, вводити додаткові резерви й розробляти нові інструменти управління ризиками, щоб зберегти фінансову стійкість.

Дуже важливим аспектом в умовах воєнного стану є ризики кібератак на банківську систему, які значно зростають через підвищену напруженість і нестабільність. Банки стають привабливими мішенями для кіберзлочинців, які можуть використовувати хаос для проведення атак з метою крадіжки фінансових ресурсів або конфіденційної інформації. Слабкі місця в системах безпеки, пов'язані з обмеженнями ресурсів і змінами в технологічній інфраструктурі, стають додатковими зонами ризику. Не менше занепокоєння викликає зростаюча активність хакерських угруповань, оскільки вони можуть мати політичні чи економічні мотиви для атак на фінансові установи. Крім того, методи соціальної інженерії стають більш поширеними, а зловмисники намагаються обманути співробітників банків для отримання доступу до чутливої інформації. Усе це вимагає від банків посилення заходів кібербезпеки, включаючи навчання персоналу й оновлення технологій захисту, щоб забезпечити їхню фінансову стійкість.

Спираючись на сказане, вважаємо, що основне завдання адаптації кредитної політики комерційних банків в умовах воєнного стану – це збалансування потреб економіки й забезпечення фінансової стійкості банків. З одного боку, банки повинні підтримувати економіку, надаючи кредити підприємствам і населенню, особливо тим, хто постраждав від війни. З іншого – вони мають мінімізувати ризики неплатежів і зберегти власну стабільність. Для досягнення цієї мети банкам слід переглянути свої кредитні процедури, підвищити вимоги до забезпечення, запровадити більш гнучкі умови кредитування для постраждалих клієнтів і розробити ефективні інструменти управління кредитними ризиками [2].

Виокремимо аспекти, на яких варто акцентувати:

- зміни в кредитних ризиках. В умовах воєнного стану багато позичальників втрачають платоспроможність, що вимагає від банків перегляду критеріїв оцінки кредитоспроможності;
- адаптація кредитних продуктів, задля цього багато банків впроваджують нові кредитні продукти, що сприяють відновленню економіки, такі як програми рефінансування або кредити на розвиток бізнесу;
- управління ризиками, посилення якого є важливим аспектом адаптації, зокрема, через впровадження більш жорстких процедур контролю й моніторингу кредитного портфеля;
- соціальна відповідальність, якій банки починають приділяти більше уваги, пропонуючи спеціальні умови для вразливих груп населення й підприємств, які постраждали від війни.

Далі проаналізуємо зміни в економічному середовищі. Як уже було зазначено, процес адаптації кредитної політики комерційних банків в умовах змін в економічному середовищі є критично важливим для забезпечення їхньої фінансової стійкості й конкурентоспроможності. Основні зміни в економічному середовищі, що впливають на кредитну політику, можна розділити на кілька ключових аспектів:

- економічна нестабільність: в умовах воєнного стану економіка зазнає значних коливань, що призводить до зниження ВВП, підвищення інфляції та безробіття. Це змушує банки переглядати свої критерії кредитування, враховуючи зростаючі ризики неповернення кредитів;
- зміна платоспроможності позичальників: багато підприємств і фізичних осіб стикаються з фінансовими труд-

нощами, що знижує їхню платоспроможність. Це вимагає від банків більш ретельного аналізу фінансового стану клієнтів й адаптації умов кредитування, таких як зниження процентних ставок або продовження термінів погашення;

– попит на фінансові послуги: у кризових умовах спостерігається попит на кредитні продукти йде на спад. Банки повинні реагувати на нові потреби клієнтів, пропонуючи спеціалізовані програми кредитування, що відповідають актуальним викликам, такими як рефінансування існуючих боргів або кредити на відновлення;

– регуляторні зміни: державні органи можуть впроваджувати нові регуляції, спрямовані на підтримку економіки, що також вплине на кредитну політику банків. Це може включати вимоги до капіталізації, резервування або спеціальні програми підтримки кредитування;

– технологічні інновації: швидкий розвиток цифрових технологій у фінансовому секторі створює нові можливості для банків. Адаптація кредитної політики може включати використання нових технологій для оцінки кредитоспроможності, автоматизації процесів кредитування та покращення клієнтського сервісу [3].

Продовжуючи висвітлення питання, спробуємо визначити основні ризики кредитування й оцінити потреби клієнтів у фінансуванні. На наш погляд, основними слід визнати:

1) кредитний ризик: збільшення ймовірності неповернення кредитів є одним із головних ризиків. У воєнний час багато позичальників, як фізичних, так і юридичних осіб, стикаються з фінансовими труднощами, що може призводити до зниження їхньої платоспроможності;

2) ризик ліквідності: зростання обсягу неповернених кредитів може негативно вплинути на ліквідність банків, що вимагає від банків посиленої роботи над управлінням ліквідністю, щоб уникнути фінансових труднощів;

3) операційний ризик: зміни в технологічній інфраструктурі й процесах можуть призвести до операційних збоїв. У кризових умовах важливо забезпечити безперервність процесів кредитування й обслуговування клієнтів;

4) ризик ринкових коливань: нестабільність валютних курсів і процентних ставок може вплинути на вартість кредитів і, відповідно, на платоспроможність позичальників, що потребує від банків адаптації умов кредитування [4].

У воєнний час з огляду на зміну потреби клієнтів у фінансуванні банкам необхідні гнучкість ті швидка реакція, оскільки:

1) зростає потреба в споживчих кредитах для покриття базових витрат, таких як житло, харчування та медичні послуги. Банки повинні розробити програми, що враховують ці потреби, пропонуючи доступні умови кредитування;

2) підприємства потребують фінансування для підтримки своєї діяльності, рефінансування боргів і відновлення виробництва. Банкам важливо пропонувати спеціалізовані програми кредитування бізнесу, що враховують специфіку ведення діяльності в умовах кризи;

3) з огляду на те, що багато людей та підприємств стикаються з труднощами, банки повинні враховувати соці-

альну відповідальність, пропонуючи програми підтримки, знижені процентні ставки або відстрочки погашення;

4) зростаюча роль цифрових технологій вимагає від банків адаптації до нових форм взаємодії з клієнтами. Впровадження онлайн-платформ для кредитування може значно спростити процес отримання фінансування [5].

Як бачимо, під час воєнного стану комерційні банки відіграють суттєву роль у забезпеченні фінансової стабільності й підтримки економіки, особливо в регіонах, які зазнали значних втрат. Адаптація кредитних продуктів й активна участь банків у відновленні постраждалих територій – необхідний крок для ефективного реагування на виклики.

Виходячи з цього, необхідно оптимізувати кредитні продукти, запровадивши надійні механізми. При розробленні слід виходити з таких характеристик, як:

– гнучкість умов кредитування, тобто банкам слід впроваджувати кредитні програми з гнучкими умовами, такими як можливість відстрочки платежів, зниження процентних ставок в період кризи, або адаптація термінів погашення. Це дозволить позичальникам легше справлятися з фінансовими труднощами;

– наявність спеціалізованих програм для постраждалих регіонів, що передбачає розробку кредитних продуктів, спрямованих на відновлення інфраструктури, покращення житлових умов та підтримку малих і середніх підприємств, які постраждали від військових дій. Програми можуть включати пільгові умови кредитування для підприємств, що планують відновлення виробництва;

– підтримка соціально вразливих груп, чого можна досягти, розробивши програми, що забезпечують фінансування для соціально вразливих верств населення, таких як безробітні, пенсіонери та багатодітні сім'ї. Це може включати мікрокредити на покриття основних витрат;

– впровадження цифрових рішень із метою підвищення доступності кредитних продуктів, задля цього банки повинні використовувати цифрові платформи для швидкого оформлення кредитів і моніторингу стану позичальників. Це спростить процес отримання фінансування і зменшить адміністративні витрати [6].

Висновки. Підсумовуючи, вкажемо, що аналіз змін в економічному середовищі дав змогу визначити основні ризики кредитування, встановити роль банків у відновленні постраждалих регіонів, надати рекомендацій щодо оптимізації кредитних продуктів.

З'ясовано, що в умовах економічної нестабільності банкам необхідно бути гнучкими й адаптивними, щоб ефективно реагувати на виклики. Оптимізація кредитних продуктів, спрямованих на підтримку як фізичних осіб, так і бізнесу, є критично важливою для збереження фінансової стійкості банківської системи. Водночас активна участь банків у відновленні інфраструктури й підтримка соціально вразливих груп населення сприятимуть не лише економічному відновленню, а й соціальній стабільності в регіонах, постраждалих від військових дій.

Таким чином, адаптація кредитної політики є ключовим фактором для забезпечення фінансової стабільності й підтримки економіки в умовах сучасних викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Подік С. М. Кредитна політика комерційного банку. Теорія і практика: навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.]. Київ: ФАДА, ЛТД, 2007. 254 с.
2. Михайляк Г. В., Михайляк І. В. Кредитна політика банків та шляхи її оптимізації. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27(2). С. 103–106.
3. Інтегрована система управління ризиками банку : монографія / Н. П. Шультга, В. І. Міщенко, Л. Л. Анісімова та ін. ; за заг. ред. Н. П. Шультга. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 440 с.
4. Бітнер І., Коротких О. Кредитна політика комерційного банку в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2023. №56.
5. Доценко І. Управління кредитними ризиками банківських установ в умовах воєнного стану. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 1. С. 156–162. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-22>.
6. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>